

Розділ 2

Економіка підприємства та організація виробництва

УДК 658.5.011

М.І. Іванова, Д.М. Потьомкін, Н.Б. Мітіна

Використання системного підходу при управлінні промисловими підприємствами

У статті розглядаються процедури використання системного підходу при управлінні промисловими підприємствами. В якості об'єкта управління виступає ресурсна база, суб'єкта – функціональні підрозділи. Розглянутий вплив зовнішнього й внутрішнього середовища, враховані функції управління, виділена підсистема зворотного зв'язку. На підставі цього запропонований організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством з виокремленням інформаційних потоків.

Ключові слова: системний підхід, об'єкт управління, суб'єкт управління, функції управління, зворотний зв'язок, цикл управління, ресурсна база.

Постановка проблеми

Промислові підприємства, що опинилися у складних фінансово-економічних умовах, втрачають гнучкість управління, можливість стабільно й ритмічно працювати не лише під впливом зовнішніх факторів, але й через відсутність системного підходу до управління. Саме це призводить до погіршення показників ефективності діяльності, непередбачуваних зупинок виробництва, нагромадження готової продукції, масових звільнень працівників. Використання системного підходу до управління промисловими підприємствами надасть можливість розгляди виробничо-господарську діяльність не розрізнено, а у сукупності взаємопов'язаних елементів, своєчасно виявляти «вузькі місця», ліквідувати їх, а наявність зворотного зв'язку дозволить гнучко корегувати процес виробництва продукції, враховуючі зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень

Питанням системного підходу до управління промисловими підприємствами приділяється багато уваги як зарубіжними, так і вітчизняними вченими-економістами. Так, за розробками В.Д. Бакуменко, підприємство як соціальна система є найскладнішим: воно являє собою організацію з численними напрямками та видами діяльності, відповідними суб'єктами та об'єктами управління різних рівнів, зв'язками між ними (внутрішніми) та іншими соціальними системами (зовнішніми). До того ж процеси в соціальних системах мають імовірнісний характер. У зв'язку із цим доцільно скористатися відомими системними підходами щодо аналізу складних систем, які передбачають їх зображення та опис у вигляді підсистем, що мають нижчий рівень складності порівняно з вихідною системою [1, с. 312].

Застосовуючи системний підхід у дослідженні соціальних систем («наявності множини об'єктів з набором зв'язків між ними й між їх властивостями, тобто всього, що складається з пов'язаних одна з одною частин» [2, с. 18]) необхідно виходити з того, що їх основою є людська діяльність, спрямована на різноманітне перетворення навколишнього середовища. Схожої думки дотримується і С.Л. Оптнер: система... – «набір об'єктів, що мають дані властивості, і набір зв'язків між об'єктами та їх властивостями» [3, с. 89].

Важливо зауважити, що із визначення системи як «...множини елементів довільної природи, що мають зв'язки, утворюючи певну цілісність» [4, с. 5] прямо впливає правило емерджентності, коли сума властивостей елементів системи не рівнозначна власним її властивостям в цілому та опосередковано постулюється наявність середовища, в якому ця система існує й функціонує [5, с. 14].

У сучасних теоріях управління системи класифікуються за такими підходами [6, с. 21]: функціональний (прості – складні, статичні – динамічні, детерміновані – ймовірні); біхевіоральний, тобто поведінковий (цілеспрямовані – нецілеспрямовані); ієрархічний (прості статичні, прості кібернетичні, соціальні); управлінський (адаптивне управління, навчальні системи); у термінах потоку (відкриті, квазізамкнуті, замкнуті).

Відкрита система (промислове підприємство) може характеризуватися властивостями, які викликають

Іванова Марина Іллівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ; Потьомкін Дмитро Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ; Мітіна Наталія Борисівна, кандидат технічних наук, доцент кафедри біотехнологій та БЖД ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ.

зміни у призначенні, функціях, потоці або структурі системи: холістичність (взаємозалежна цілісність), сумарність, диференціація, уособленість, централізація, динамічна рівновага, негативна ентропія, зростання згодом, циклічність подій, дивний атрактор, завершеність призначення [7, с. 83–89].

Функціонування промислового підприємства є об'єктивним фактором перетікання виробничого процесу. Системний підхід дає змогу уявити управління промисловим підприємством у вигляді сукупності елементів, які, з одного боку, є підсистемами, а з іншого – самі є системами. Системі управління промисловим підприємством притаманні такі властивості [1, с. 313]: складність; відкритість; імовірнісний характер процесів; самоорганізація, зокрема встановлення взаємодій підсистем, що приймають рішення.

Найбільш характерною рисою системи управління промисловим підприємством є наявність людей (працівників), основною функцією яких є управління. Тобто система управління промисловим підприємством може бути представлена як дві підсистеми: управлінська, що є суб'єктом управління (функціональні підрозділи підприємства) і та, якою управляють, що є об'єктом управління (ресурсна база підприємства).

Процес управління промисловим підприємством передбачає взаємодію суб'єкта та об'єкта управління за наявності мети та основних функцій управління.

За В.Д. Бакуменко, суб'єкт управління впливає на об'єкт управління за допомогою управлінських впливів, які є наслідком певних управлінських рішень і отримані з останніх за допомогою реалізації функції комунікації. Тобто можна вважати, що управлінські впливи є другорядними відносно управлінських рішень та являють собою форму їх прояву (відображення). Вектор управлінських впливів може мати більшу розмірність, ніж вектор управлінських рішень, що здебільшого і спостерігається в системному підході. Управлінське рішення й відповідні управлінські впливи покликані призвести до дій та/або подій в об'єкті управління, які спрямовані на зміну ситуації в навколишньому середовищі в бажаному для суб'єкта управління напрямі. Об'єкт управління виявляє себе різними діями, подіями, які є результатом діяльності різноманітного характеру (економічної, політичної, соціальної, фінансової, наукової, інноваційної тощо). Ці дії та події з тих міркувань, що вони спричинені змінами ситуацій у системах, назвемо збуреннями. Поняття збурень може бути також поширене на зміни станів систем [1, с. 313–314].

Замкнений ланцюг управління (об'єкт – суб'єкт) дістав назву «цикл управління» [8, с. 78; 9, с. 350]. Він показує, як відбувається корекція, чи регуляція, (пошук оптимальності) через нове управлінське рішення (УВ1→УВ2→...→УВn), що приймається за результатами збурення (ЗБ1→ЗБ2→...→ЗБk) та зовнішніх факторів. Це і є результатом зворотного зв'язку (рис. 1).

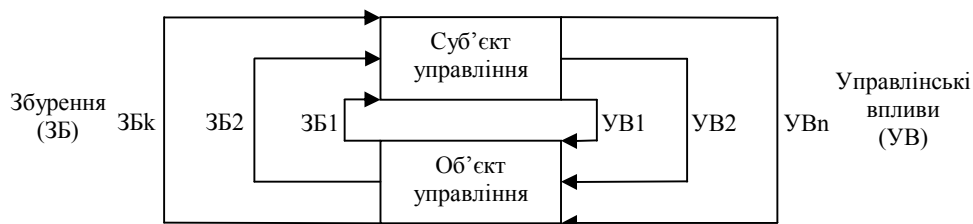

Рис. 1. Класичний управлінський цикл

Взаємодія суб'єкта й об'єкта управління відбувається внаслідок реакції один на одного. Завдяки наявності зворотного зв'язку управлінські впливи суб'єкта управління – це збурення об'єкта управління, які у відкритій системі чергуються один з одним. За В.Д. Бакуменко, «відмінність між суб'єктом і об'єктом управління, безумовно, є, і вона має принциповий характер на рівні дослідження видів діяльності, але не на рівні «циклів управління» [1, с. 314].

Формування цілей

Спираючись на досягнення сучасних вчених-економістів у галузі системного підходу до управління, нами буде запропоновано використання системи управління промисловим підприємством з урахуванням зовнішніх і внутрішніх впливів, функцій управління, дії зворотного зв'язку, побудований організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством та запропонована система управління, яка може бути запроваджена на промисловому підприємстві, що і є метою даного дослідження.

Викладення основного матеріалу

У системах з численними підсистемами одночасно діє множина «циклів управління». Між багатьма з них (але не між усіма і не для всіх) існує взаємний вплив. Крім цього, обов'язковим є врахування впливів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища (постачальний, виробничий та збутовий процеси) (рис. 2).

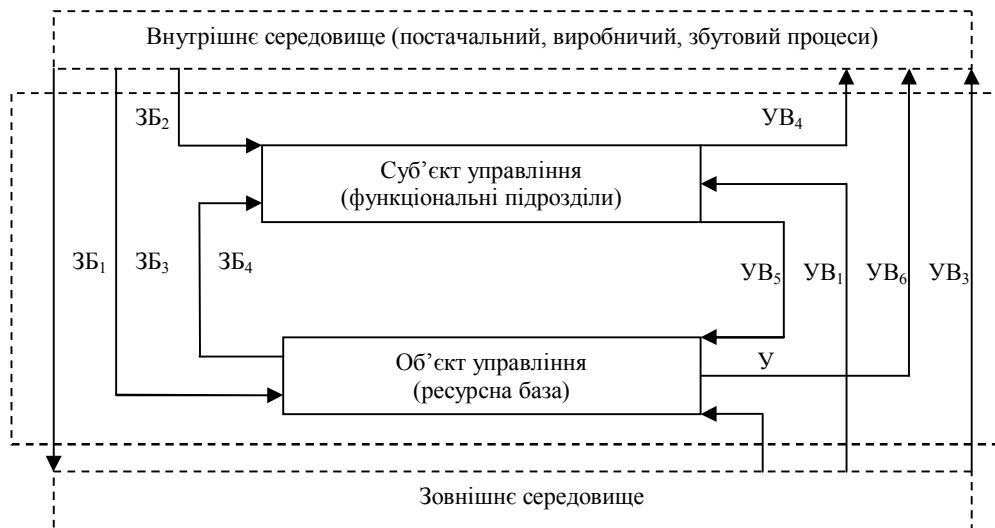

Рис. 2. Система управління промисловим підприємством з урахуванням внутрішніх і зовнішніх впливів

Впливи зовнішнього середовища діють на суб'єкт управління (УВ₁) через кризові й інфляційні процеси, зміну законодавчої бази, кліматичні негаразди та на об'єкт управління (УВ₂) через зміни ціни та якості сировинно-матеріальних й паливно-енергетичних ресурсів, рівня безробіття у державі, ступеня зносу техніки й технології, достатності фінансових ресурсів, своєчасності й достовірності інформації.

Суб'єкт управління впливає на внутрішнє середовище (УВ₄) шляхом поліпшення умов постачання, збільшення відстрочки платежу, удосконалення технології, підвищення кваліфікації працівників тощо; у свою чергу на об'єкт (УВ₅) – за допомогою методів управління ресурсами підприємства, що є актуальною проблемою сьогодення.

При недостатній кількості ресурсів (особливо у паливно-енергетичних і сировинно-матеріальних запасах) відбувається вплив об'єкта управління на виробничий процес (УВ₆), що призводить до порушення домовленості щодо реалізації продукції в обсягах за договорами постачання, погіршення фінансово-економічного становища підприємства в цілому.

Впливи зовнішнього середовища на постачальний, виробничий та збутовий процеси мають економічну, політичну й екологічну природу (УВ₃). Але цей вплив також породжує збурення (ЗБ₁). Яскравим прикладом цього є виробництво продукції в умовах олігополії чи монополії, коли підприємство має змогу диктувати умови щодо обсягів постачання та цін на свою продукцію. Збурення внутрішнього середовища у відповідь на вплив об'єкта управління (ЗБ₃) виявляється у перегляді виробничих програм (у бік збільшення, якщо кількість ресурсів надлишкова, або в бік скорочення – якщо недостатня) чи в пошуку джерел фінансування господарчої діяльності.

Суб'єкт управління відчуває збурення внутрішнього середовища (ЗБ₂) через систему економічного стимулювання: при покращенні фінансово-економічних результатів діяльності підприємства працівники фінансових підрозділів мають можливість отримати премію за ефективне управління ресурсами підприємства (тобто ефективний вплив на об'єкт управління), і навпаки – погіршення показників призводить до зменшення винагороди.

Збурення об'єкта у відповідь на вплив суб'єкта управління (ЗБ₄) виявляється, як правило, у поліпшенні показників використання ресурсів.

Найбільшої уваги потребує розкриття зв'язків між суб'єктом і об'єктом управління з використанням «циклів управління», що дасть змогу перейти від статичного зображення систем до динамічного.

Система управління промисловим підприємством з урахуванням функцій управління відповідає класичній схемі процесу управління (рис. 3), в основу якої покладені основні функції управління [10, с. 84–89].

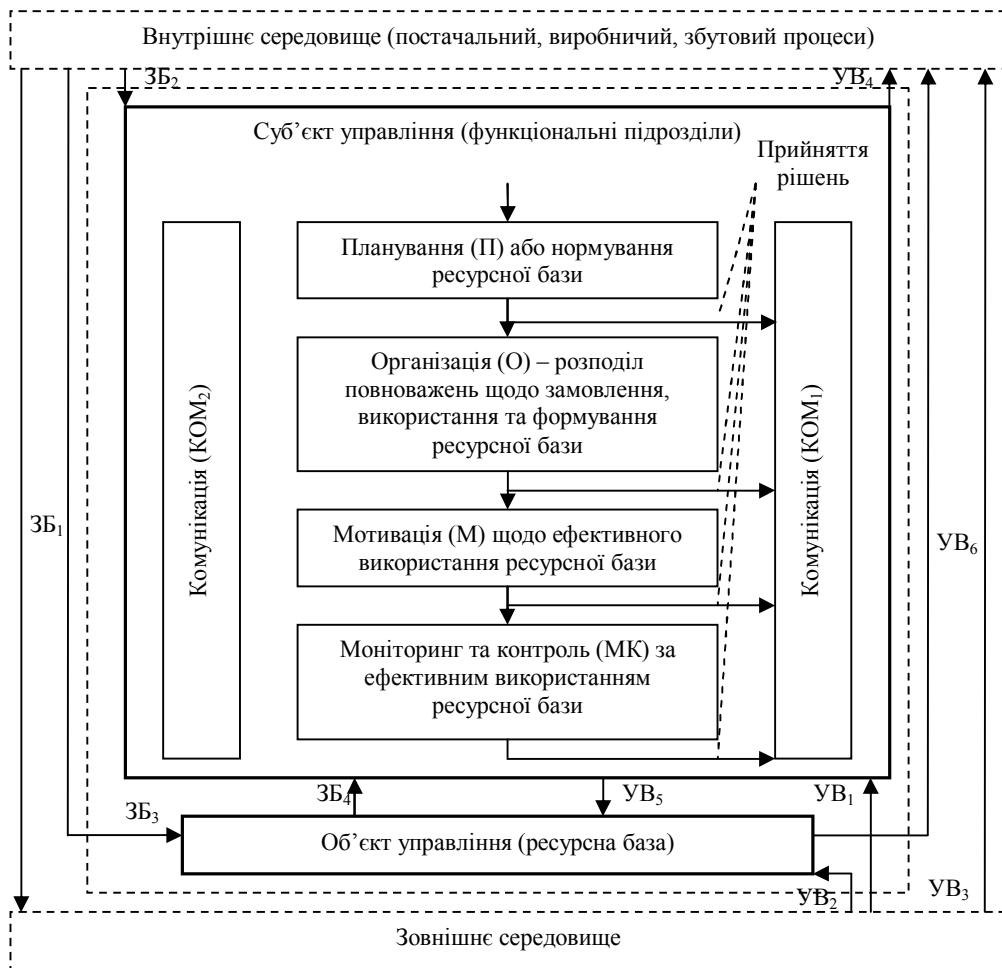

Рис. 3. Система управління промисловим підприємством з урахуванням функцій управління

Так, планування або нормування ресурсної бази здійснюється відповідно до поставленої основної або допоміжних цілей з урахуванням шляхів їх досягнення; розподіл повноважень щодо замовлення, використання та формування ресурсної бази передбачає наявність відповідних функціональних структур та здійснення функції організації; мотивація щодо ефективного використання ресурсної бази передбачає забезпечення зацікавленості всіх учасників у досягненні поставлених цілей; моніторинг та контроль за ефективним використанням ресурсної бази передбачає корегування цілей, структури, повноважень, завдань та мотиваційних установок у разі відхилення від заздалегідь визначених параметрів; функція прийняття рішення реалізується шляхом підготовки, прийняття управлінських рішень та їх доведення у вигляді управлінських впливів на об'єкт управління за допомогою функції комунікації.

Схема, що наведена на рис. 3, ілюструє загальновідоме уявлення про управлінські рішення та комунікацію як процеси, що їх пов'язують. З неї добре видно, що управлінські рішення пов'язують функції управління з об'єктом управління та між собою. Аналогічну сутність мають і комунікації (інформаційний обмін, обробка, перетворення, збереження, нагромадження) [1, с. 318].

Від об'єкта управління залежить характер збурень, які є результатом діяльності, що являє собою доцільну зміну та перетворення навколишнього середовища в інтересах людей [11, с. 381]. Тобто результати діяльності будь-якого підприємства (продукція, послуги, зміни в навколишньому середовищі) є збуренням [1, с. 317]. Суб'єктом управління, як уже було відзначено вище, є функціональні підрозділи підприємства, характерною особливістю яких є наявність людського фактора.

Зосередимо увагу на тому, що при побудові системи управління промисловим підприємством з виділенням «циклів управління» можна «цикл управління» поділити на складові елементи (сировинно-матеріальні, паливно-енергетичні, техніко-технологічні, людські, фінансові, інформаційні). Кожен з них, у свою чергу, також є об'єктом управління та перебуває в тісному взаємозв'язку, що об'єктивно зумовлено функціонуванням промислового підприємства.

Як показав аналіз, на сьогодні практично відсутні серйозні розробки в галузі управління промисловими підприємствами, які враховували б особливості формування й використання елементів ресурсної бази окремо та в сукупності, специфіку функціонування підприємства, що давало б змогу оперативного реагувати на швидкі зміни ринкової кон'юнктури. Складність таких завдань посилюється індивідуальними

особливостями функціонування підприємств в умовах реальних ринкових відносин.

Система управління промисловим підприємством повинна складатися із сукупності елементів (вхід, вихід, об'єкт, суб'єкт, обмеження, зворотний зв'язок), які забезпечують реалізацію управлінських впливів щодо формування необхідного обсягу, складу та забезпечення умов оптимізації процесу використання ресурсної бази.

Основні умови функціонування системи управління промисловим підприємством передбачають наявність у керівництва минулого досвіду управління ресурсною базою та можливість застосування нових методів управління, що враховують умови функціонування підприємств сьогодні; врахування змін стадій виробництва продукції та поєднання елементів у ціле на основі індуктивного методу; наявність функціональних структур, які здійснюють управління ресурсною базою в комплексі загального менеджменту підприємства; наявність нормативно-правової бази, яка дає змогу налагодити функціонування системи управління промисловим підприємством найбільш привабливим чином.

Використання системи управління промисловим підприємством як наукового інструменту дослідження дає змогу, по-перше, пов'язати економічні явища і процеси, що відбуваються всередині підприємства (блок «постачальний, виробничий, збутовий процеси»), і зовнішнє середовище (див. рис. 2, 3); по-друге, методи управління ресурсною базою і цілі підприємства.

Таким чином, під «системою управління промисловим підприємством» необхідно розуміти функціональну єдність об'єкта системи управління (ресурсна база та фінансові чи економічні відносини), суб'єкта системи управління (функціональні підрозділи підприємства) та зовнішнього середовища.

Система управління промисловим підприємством дає змогу, по-перше, визначити завдання та мету дослідження (формування ресурсної бази, яка забезпечить безперервність і планомірність виробничого процесу та реалізації продукції); по-друге, використовувати сучасні методи дослідження складних процесів трансформації ресурсів (функціонально-вартісний аналіз, економіко-математичні методи); по-третє, розробити комплекс методів управління ресурсною базою; по-четверте, врахувати вплив зовнішнього середовища та підвищити адаптивність системи управління промисловим підприємством.

Суб'єктом системи управління промисловим підприємством є спеціальна група людей, яка впливає на ресурсну базу та забезпечує її раціональне формування й використання, що визначається перебігом постачального, виробничого та збутового процесів під впливом зовнішнього середовища.

Під «об'єктом управління промисловим підприємством» будемо розуміти елементи ресурсної бази, що характеризуються зміною величини та форми існування, а також фінансово-економічні впливи, що виникають на кожному етапі виробничо-господарської діяльності залежно від фінансово-економічних умов функціонування підприємства.

Щодо елементів системи управління промисловим підприємством, то входом будемо називати те, що змінюється в результаті перебігу постачального, виробничого та збутового процесів, тобто вартість ресурсів, спрямованих на забезпечення цих процесів. Виходом – результат чи кінцевий стан процесу, тобто суму грошових коштів, що надходить на розрахунковий рахунок підприємства після реалізації продукції, або показники ефективності використання ресурсної бази.

У будь-якій штучній системі, якою є система управління промисловим підприємством, відбуваються три різні за змістом процеси [12, с. 227–228]: основний процес, зворотний зв'язок та обмеження. Основний процес перетворює вхід у вихід. Це діяльність суб'єкта управління, що забезпечує рух матеріальних та фінансових потоків з метою досягнення основної мети організації – отримання прибутку. Зворотний зв'язок порівнює вибірку виходу з моделлю виходу та виділяє відмінності; оцінює зміст розбіжностей, відпрацьовує фінансово-економічні рішення, які повинні зблизити реальний обсяг ресурсної бази з бажаним; впливає на основний процес системи управління промисловим підприємством з метою зближення виходу й моделі виходу.

У системі управління промисловим підприємством вихід перевіряється за моделлю виходу (рис. 4), яка враховує цілі (підвищення ефективності використання ресурсної бази), примусові зв'язки (трансформація елементів ресурсної бази), критерії діяльності (норми, нормативи, фінансові плани, наявність джерел фінансування). Якщо вихід (Y) при перевірці на відповідність за моделлю виходу задовольняє суб'єкта управління, його дії будуть спрямовані на збереження чи покращення існуючої системи управління промисловим підприємством; якщо ні – здійснюється вплив (A), який передбачає перебудову об'єкта; перегляд властивостей та зв'язків системи управління промисловим підприємством; навчання та пізнання, які ап'іорі дають змогу розрізнити існуючий і бажаний стан системи управління промисловим підприємством та разом із дією зовнішнього середовища (X) впливає на об'єкт системи управління.

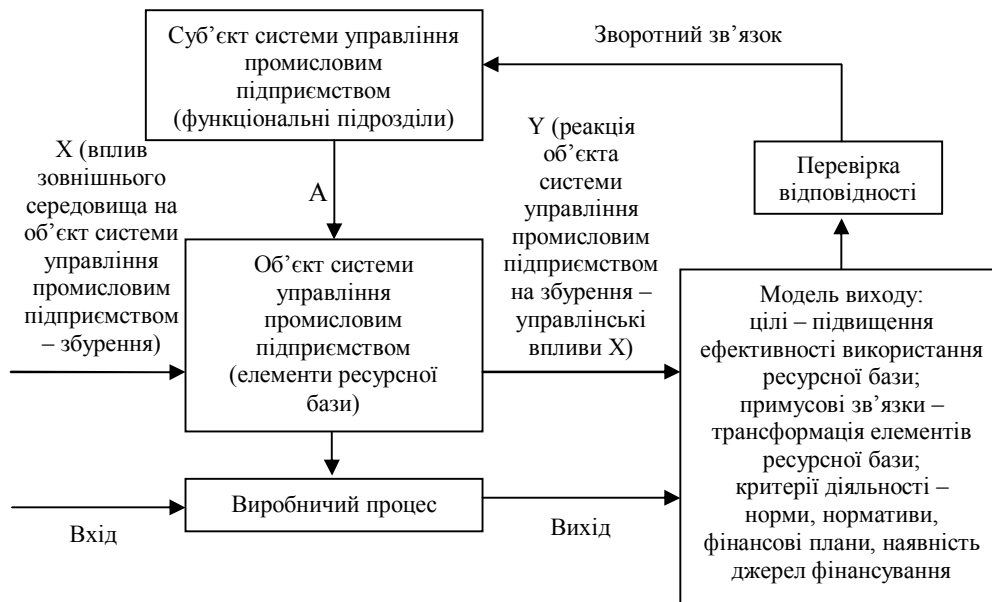

Рис. 4. Система управління промисловим підприємством (класичний цикл) з виділенням підсистеми зворотного зв'язку

Тобто зворотний зв'язок призначений для зміни процесу управління [3, с. 110], контролю над перебігом процесів у системі управління промисловим підприємством та постійного вдосконалення завдяки новим методам управління.

Підвищення ефективності використання ресурсної бази справляє позитивний вплив на діяльність усього підприємства, оскільки оптимальна сума ресурсів забезпечує наявність безперебійного виробничого процесу й реалізації продукції.

За Д.В. Ваньковичем, у разі наявності в системі зворотного зв'язку необхідним є: формулювання проблеми, що повинна бути вирішена в межах фінансово-економічного управління на базі минулого досвіду та наявних даних; прийняття фінансово-економічного рішення та його реалізація; аналіз результатів прийнятого фінансово-економічного рішення з огляду на можливі способи його модифікації й додання його результатів до нагромадженого досвіду [12, с. 231].

Як відомо, обмеження системи управління промисловим підприємством складається з мети (функції) цієї системи та примусових зв'язків (якостей системи). Примусові функції мають бути порівнянні з метою. Основною метою системи управління промисловим підприємством є підвищення ефективності використання ресурсної бази. При цьому основними факторами, що впливають на цю ефективність вважають: характер бізнесу; тривалість виробничого циклу; кількість та різноманітність споживаних видів сировини й матеріалів; географію контрагентів; систему розрахунків; платоспроможність клієнтів; якість банківського обслуговування; темп зростання виробництва та реалізації продукції; інфляцію.

У зв'язку із цим повинні бути встановлені критерії чи стандарти функціонування системи управління промисловим підприємством (вимірність, ефективність, надійність, оптимальність, стабільність), визначена частота порівняння фактичного стану системи, що функціонує, з встановленими критеріями, розроблений механізм виявлення причин незадовільної роботи, а також механізм визначення характеру та часу необхідного корегувального управлінського впливу [12, с. 227]. При цьому система управління промисловим підприємством відповідає основним вимогам, за якими можливий для використання системний підхід, а саме: між елементами ресурсної бази існують причинно-наслідкові зв'язки, які зумовлені перебігом виробничого процесу; наявність «циклів управління» забезпечує динамічність; ресурсам притаманні параметри (нормування, планування), впливаючи на які за допомогою методів управління, змінюють перебіг усього економічного процесу на підприємстві [13, с. 50].

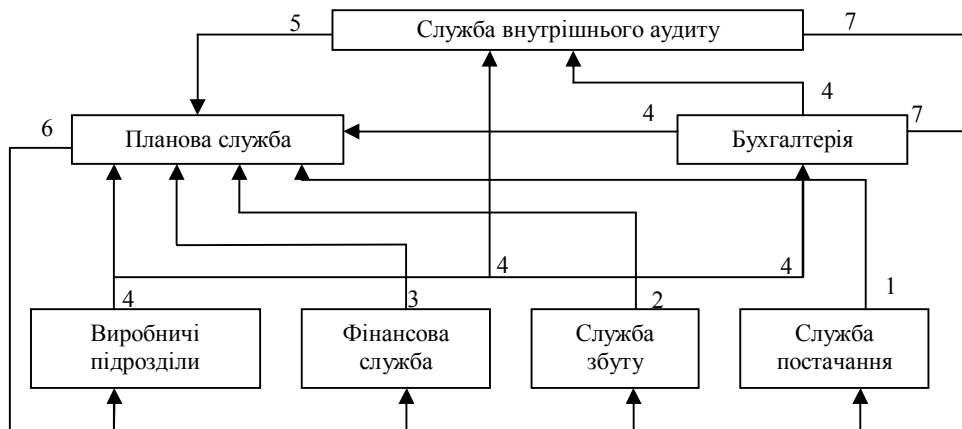
Все це передбачає побудову механізму управління промисловим підприємством – зв'язок елементів системи та всі взаємодії цих елементів, що визначає сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів управління промисловим підприємством, а також нормативне підґрунтя, за допомогою якого досягається та здійснюється вплив на результат виробничої діяльності підприємства. Організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством наведений на рис. 5.

Рис. 5. Організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством

Функціонування цього механізму передбачає, по-перше, оцінювання взаємозв'язку стратегічних цілей підприємства й забезпеченості ресурсною базою на підставі забезпечення керівництва підприємства, підрозділів і функціональних служб достатньою інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та оперативного регулювання виробничого процесу. По-друге, враховується вплив і динаміка зміни як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. До зовнішніх факторів належать особливості ринків постачання і збуту, а також тип конкурентного середовища й конкурентні стратегії цього підприємства на ринку, а до внутрішньовиробничих – структура всіх основних і допоміжних внутрішньогосподарських процесів, рівень охоплення їх інформаційними технологіями тощо. По-третє, паралельно розглядається цільове призначення ресурсної бази, прогнозування величини ресурсів з урахуванням їх трансформації під час виробничого процесу та розробляється модель виходу в системі управління промисловим підприємством. По-четверте, приймається рішення про використання окремих елементів ресурсної бази, формування економічно обґрунтованих планових і нормативних показників та їх доведення до виконавців. По-п'яте, послідовно здійснюється облік, розподіл, поточний контроль і моніторинг за фактичним рівнем елементів ресурсної бази, як правило, через систему внутрішнього аудиту та виявлення відхилення величини ресурсів від запланованого рівня та резервів їх підвищення на підставі порівняння фактичних даних з моделлю виходу, після чого виявляються внутрішньовиробничі і внутрішньогосподарські резерви підвищення ефективності використання ресурсної бази.

В.М. Кміть стверджує, що «інформаційна підтримка управління підприємства набуває особливого значення в умовах жорсткої конкуренції, з одного боку, і нестабільності вітчизняної економіки – з другого, для промислових підприємств, що діють у період спаду виробництва та економічної невизначеності» [14, с. 53]. На підставі його розробок [14, с. 55] нами запропоновано впорядкування інформаційних потоків, зведення їх у систему при управлінні промисловим підприємством (рис. 6) [13, с. 52].

Умовні позначення: 1 – вартість вхідних факторів виробництва (ресурсної бази); 2 – ціни та місткість ринку в розрізі видів продукції; 3 – вартість фінансових ресурсів; 4 – фактичний рівень ресурсної бази; 5 – висновки і пропозиції щодо управління ресурсною базою; 6 – плани й нормативні показники управління ресурсною базою; 7 – стимули й санкції.

Рис. 6. Інформаційні потоки управління промисловим підприємством

В умовах жорсткої конкуренції, які сьогодні супроводжуються високим рівнем невизначеності щодо політичної й економічної ситуації в Україні, промислові підприємства повинні розробляти дієву систему управління, що дає змогу врахувати вплив зовнішнього і внутрішнього середовища, оцінити реальний стан використання ресурсної бази, визначити резерви, підвищити конкурентоспроможність продукції, результативність фінансово-економічної діяльності та фінансову стабільність підприємства.

Основними елементами процесу в системі управління вважаються: облік, аналіз, прийняття рішення, планування, координування, регулювання, контроль, вплив. Систему управління промисловим підприємством наведено на рис. 7 [15, с. 444]. (пунктиром вказані методи управління, що можуть бути використані на промисловому підприємстві), яка дає змогу втілити в управлінні промисловим підприємством такі принципи, як: цілеспрямованість – забезпечення виробництва ресурсною базою потрібної кількості та якості; результативність – наявність значної кількості підсистем, здатність забезпечувати виконання виробничих програм підприємства; гнучкість – можливість пристосуватись до змін зовнішнього середовища, потреб ринку; керованість – можливість тимчасових змін у функціонуванні системи залежно від потреб виробництва.

Висновки та перспективи подальших розробок

Застосування системного підходу до управління промисловим підприємством дає змогу розглядати управління у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем та постачальним, виробничим і збутовим процесами, оцінювати якість управління промисловим підприємством, усувати недоліки аналізу за статичними моделями.

Відтак, система управління промисловим підприємством – це сукупність взаємопов'язаних, взаємозалежних та взаємоузгоджених методів, принципів, елементів та завдань, які цілеспрямовано впливають на ресурсну базу з метою покращення економіко-виробничої діяльності, фінансово-економічного стану підприємства й регулювання обсягу ресурсів у заданих параметрах.

Визначення системи управління як цілого, що складається з частин, дає змогу здійснювати управління промисловим підприємством, не виокремлюючи ресурсну базу із загального виробництва. При цьому враховується наявність прямого та зворотного зв'язків (не тільки між елементами, а й між комплексами елементів, що утворюють підсистеми) та вплив середовища, що дає системі змогу самоорганізовуватися. Цілі підсистеми, що є її складовими, повинні збігатися з цілями системи вищого порядку й так само трансформуватися униз. Існує двобічний зв'язок між усією системою і її елементами, тому властивості цілого народжуються з властивостей елементів і навпаки. Властивості системи визначаються не сумою властивостей елементів, а взаємодією елементів і їх властивостей.

При цьому елементами системи управління промисловим підприємством, що забезпечують її розвиток і функціонування, вважаються: закони, нормативні акти, конструкторсько-технологічні карти, технічні вказівки щодо зміни рецептури тощо, завдяки яким регулюється формування і планування ресурсної бази; методи і прийоми управління; джерела отримання інформації.

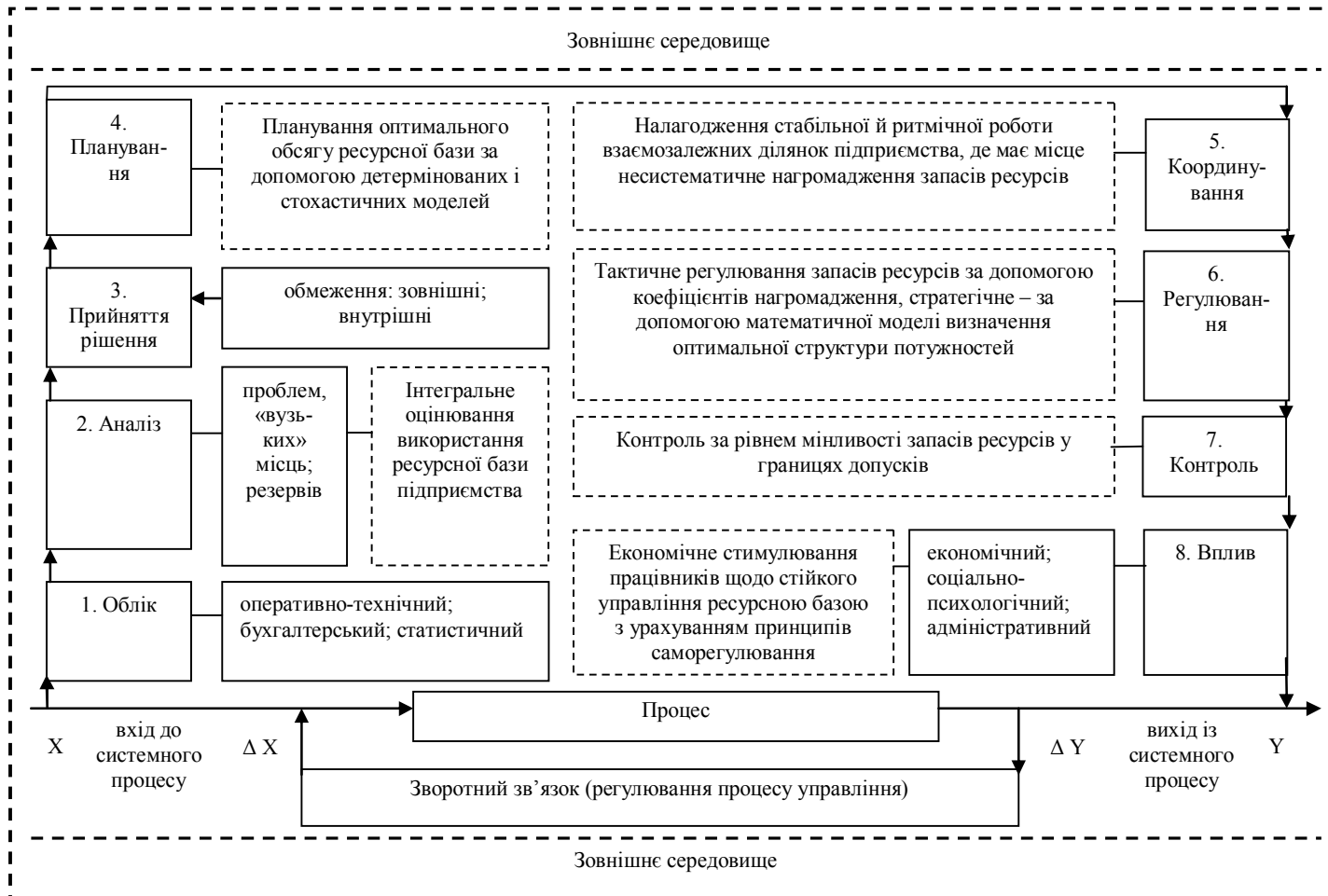

Рис. 7. Система управління промисловим підприємством

При управлінні промисловими підприємствами дотримуються принципів, що дають змогу вирішувати завдання тактичного і стратегічного регулювання запасів ресурсів, налагодження стабільної та ритмічної роботи взаємозалежних ділянок підприємства, де наявне несистематичне нагромадження запасів ресурсів; регулювання залишків готової продукції; контролю за рівнем мінливості запасів у границях допусків; стимулювання працівників щодо стійкого управління ресурсною базою з урахуванням принципів саморегулювання системи.

Функціонування й розвиток системи, зміна стадій і етапів відбувається під впливом процесу управління – цілеспрямованого активного процесу взаємопов'язаних дій і впливів відділів матеріально-технічного постачання, виробничого, збуту та фінансового на організовану діяльність щодо використання ресурсної бази.

Запропонована система управління промисловим підприємством є методологічною базою для таких подальших розробок:

- аналізу впливу окремих функцій управління на об'єкт (ресурси підприємства);
- опису вектора управлінського впливу суб'єкта на об'єкт управління як послідовності дій при виконанні функцій управління;
- врахування дії зовнішнього й внутрішнього «циклів управління» для системи управління промисловим підприємством.

1. Бакуменко В. Системно-ситуаційне зображення процесів управління в соціальних системах / В. Бакуменко // Вісник УАДУ. – 1999. – № 3. – С. 312–324.
2. Системный анализ и структуры управления ; под ред. В. Г. Шорина. – М. : Знание, 1975. – 303 с.
3. Оптнер С. Л. Системный анализ для решения деловых и промышленных проблем / С. Л. Оптнер ; пер. с англ. С. П. Никанорова. – М. : Советское радио, 1969. – 216 с.
4. Пономаренко О. І. Системні методи в економіці, менеджменті та бізнесі : навч. посіб. / О. І. Пономаренко, В. О. Пономаренко. – К. : Либідь, 1995. – 240 с.
5. Герасимчук В. Управление предприятием как социально-экономической системой : функциональный подход / В. Герасимчук // Экономика Украины. – 2003. – № 4. – С. 12–18.
6. Современные теории управления : Теория менеджмента на пороге XXI века : учеб. пособ. ; под ред. В. Ю. Пашкуса. – СПб. : Изд. дом „Сентябрь” : Изд. дом „Бизнес-пресса”, 2003. – 272 с.
7. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем : пер. с англ. / Т. Саати, К. Кернс. – М. : Радио и связь, 1991. – 224 с.
8. Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
9. Щекин Г. В. Теория социального управления : монография / Г. В. Щекин. – К. : МАУП, 1996. – 408 с.
10. Мескон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1998. – 800 с.
11. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Сов. Энциклопедия, 1984. – 1600 с.
12. Ванькович Д. Організація систематичного підходу в управлінні фінансовими ресурсами / Д. Ванькович // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 225–231.
13. Іванова М. І. Системний підхід до управління оборотними коштами / М. І. Іванова // Академічний огляд. – 2004. – № 1. – С. 48–53.
14. Кміть В. М. Системний підхід до управління накладними витратами підприємств / В. М. Кміть // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 51–57.
15. Іванова М. І. Удосконалення методів управління оборотними коштами на промислових підприємствах / М. І. Іванова // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Вип. 242 : В 4 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Т. 2. – С. 442–460.

Отримано 03.02.2010 р.

М.І. Іванова, Д.Н. Потемкин, Н.Б. Митина

Использование системного подхода при управлении промышленными предприятиями

В статье рассматриваются процедуры использование системного подхода при управлении промышленными предприятиями. В качестве объекта управления выступает ресурсная база, субъекта – функциональные подразделения. Рассмотрено влияние внешней и внутренней среды, учтены функции управления, выделена подсистема обратной связи. На основании этого предложен организационно-экономический механизм управления промышленным предприятием с выделением информационных потоков.

Ключевые слова: системный подход, объект управления, субъект управления, функции управления, обратная связь, цикл управления, ресурсная база.

M.I. Ivanova, D.N. Potemkin, N.B. Mitina

Using the system's approach for the management of industrial enterprises

In the article, using of approach of the systems is examined for a management industrial enterprises. A resource base comes forward as an object of management, subject are functional subdivisions. Influence of external and internal environment is considered, management functions are taken into account, the subsystem of feed-back is distinguished. It is proposed in the paper the organizational and economic mechanism of management an industrial enterprise with the selection of informational streams.

Keywords: approach of the systems, management object, management subject, management functions, feed-back, management cycle, resource base.